

Disputatio juridica inauguralis de in integrum restitutionibus

<https://hdl.handle.net/1874/342133>

31.

DISPUTATIO JURIDICA
IN A U G U R A L I S,
D E
IN INTEGRUM
RESTITUTIONIBUS,

Q U A M,
PRÆSIDE DEO OPT. MAX.
Ex Auctoritate Magnifici Rectoris,
D. M. JOANNIS LUYTS,

Philosophiæ Doctoris, ejusdemque Facultatis in Inelytâ Academiâ
Ultrajectinâ Professoris Ordinarii,

U T E T

*Amplissimi Senatus Academici unanimi consensu, Nobilissimæque
Facultatis JURIDICÆ Decreto,*
PRO GRADU DOCTORIS,
Summisque in UTROQUE JURE honoribus & Privi-
legiis ritè, & legitimè consequendis,

Publica disquisitioni exhibet,

J A C O B U S H U N E K E N .

A. D. 3. Sept. hora locoque solitiis.

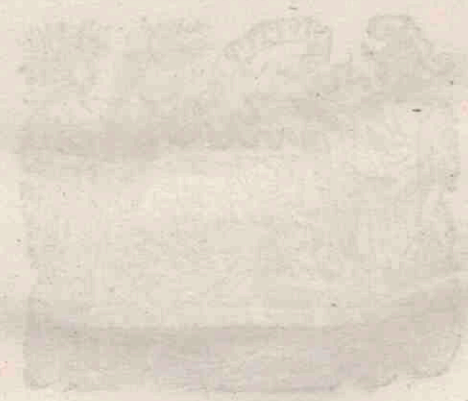
TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officina FRANCISCI HALMA, Academiæ
Typographi, clō lōc LXXXVIII.

DISPUTATIO JURIDICA
AN ANNO 1718
DE
IN IN T E G R U M
R E S T I T U T I O N I B U S

Q U A M
P R A E S I D E D E O D T. M A X.
E x A d v o c a t o M a g i s t r o R e t o r i
D. M. JOANNIS BUYS,

U T I T
P R O G R A D U B O T T O R I C I
S u m m u s i n U N I V E R S I T A T E H A L L E N S I
J A C O B U S H U N E R M.
A. D. 1718.

T R A J E C T I A E R E N N I A E
E x O f f i c i n a F r a n c i s c i H a l m a e A c a d e m i a e
T y p o g r a p h i , c h o l o c I . x x x v i i i .

REVERENDISSIMO

AC

SERENISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

D. ERNESTO

AUGUSTO

DEI GRATIA EPISCOPO
OSNABRUGENSI, DUCI
BRUNSWICENSI ET LU-
NEBURGENSI

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

A 2

F E-

FELICES LONGA SERIE ANNOS
PROSPEROS RERUM SUCCESSUS
TEMPORA PACATA

AUGUSTISSIMÆ DOMUS
OMNIGENA INCREMENTA
HUMILLIME ET DEVOTISSIME

APPRECOR

MEQUE MEASQUE OPERAS

FIDE QUA POSSUM ADDICTISSIMA
COMMENDO

SERENITATIS VESTRÆ

Humillimus Servus

JACOBUS HUNEKEN.

DISPUTATIO JURIDICA
INAUGURALIS,
DE IN INTEGRUM
RESTITUTIONIBUS.

CAPUT I.

I. Egibus atque institutis Academicis satisfacturo mihi hæc in Integrum Restitutionis materia potissimum arrisit, per se satis commendabilis, affirmante idem *Ulpiano l. 1. D. de in int. rest.* non quasi eo arrogantia pervenerim ut vel novi quidpiam de ea proferrem, vel meliore & accuratiore methodo post perfectissimum & absolutissimum

Sfortia Oddi Jcti clarissimi opus singula exsequerer, quin potius ingenue fatear onus maximum nec humeris meis ferendum me suscepisse, nisi lectorum, ad quam unice confugio, benevolentiam, ingenii mei defectum abunde suppleturam, certo certius mihi persuaderem. Annitar itaque ut pro viribus meis paucis pagellis quædam de hac materia complectar, siquidem in magnis mihi voluisse sat erit.

II. Antequam autem rem ipsam aggrediar, sciendum est *omne jus quo utimur vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinere,*
A §. ult.

2 DISPUTATIO JURIDICA

§. ult. *J. de Fur. Nat. Gent. & Civ.* sunt enim personæ quæ controversias in jure seu judicio movent super rebus, quarum conservandarum, consequendarumve gratia actiones adhibent, quæ sunt remedia eum in finem constituta, (definitur enim actio *jus persequendi in judicio quod sibi debetur* §. 1. *J. de act.*) Dividi non male hæc possunt in ordinaria vel extraordinaria, illa certâ & generali lege, vel edicto constituta, hæc autem personæ aut negotio alicui speciatim vel contra jus commune concessa sunt, *l. 16. pr. D. de min.* ita tamen ne quis ordinario auxilio tutus extraordinarium impetrare possit *d. l. 16.* nisi hoc pinguius sit, qua de re postea, *conf. Bach. Vol. 1. Di. p. 11. Th. 14. Lit. A.* Ex remedium extraordinariorum variis speciebus eam hic tractandam sumpsit quæ rescindit ea quæ summo & mero jure civili valent, diciturque *Restitutio in Integrum.*

III. *Restitutionis* verbum latissimam habet significationem *Sfort. Odd. p. 1. q. 1.* aliquando enim ad res, aliquando ad personas refertur; ad illas refertur cum de rerum restitutione agitur, (Vid. tamen & *pr. J. de aer. div. junct. §. 17. J. cod.* ibidemque doctissime differentem *Arn. Vinnium in Comment. suo ad illum titulum*) fitque hoc duplici modo, vel enim ad rerum statum vel ad dominium seu possessionem refertur; ad illum rursus dupliciter, & tum vel proprie cum scil. *reficere* significat, *l. 25. §. 2. in f. D. locat.* vel improprie accipitur, & tum verbo *restituere* quasi *destruere* designatur, destructionis vocabulo non vulgari sensu accepto sed potius ut id quod circa priorem rei alicujus statum innovatum est, tollatur, & per consequens in pristinam formam reducatur, monstrante id *l. 1. §. 1. D. de op. nov. nunt.* De dominio vel possessione cum dicitur *restitutio* idem fere vult, videlicet rem in pristinum statum deducere, aut reponere, id est cum omni sua integritate, accessione, &c. *l. 9. §. 7. l. 12. D. quod met. causa. add. l. 25. D. de V. S. l. 20. D. de rei vind.* estque hoc per totum jus nostrum manifestissimum. De personis quoties verbo *restituere* utimur, distinguendum an cum aliqua qualitate (quæ tum potissimum spectanda venit) an vero simpliciter dicatur quis restitui, quo casu integra & plenissima indigitatur restitutio,

tutio, exempla habemus in *l. 1. C. de sent. pass. & rest. & §. 1. Fur. quib. mod. jus patr. pot. solv. dissentit aliquo modo Vinn. in Comm. suo ad d. §. 1. F. ob l. 2. 6. & 9. C. eod. quicquid sit non tamen ideo penitus distinctio hæc improbari potest. Denique ut hoc addam invenimus in jure nostro *restitui* dici tutelam curationemque quoties ejus gestæ ratio redditur, *l. 32. D. de min. Vocis Integrum* sive *in Integrum* acceptio itidem varia est, uti videre est *l. 14. C. de prox. sacr. scrip. l. 1. C. de reput. qua fiunt in jud. & c. l. 2. C. de bon. vac. l. 1. §. 1. C. de suffr. l. 15. §. 4. D. de re jud. §. 14. Inst. de rer. div. l. 19. C. de rei. vind.* Optime autem naturæ ipsius Restitutionis in Integrum convenire videtur significatio quæ est in *l. 21. §. 1. D. ad SCrum Syllan.* ibi enim actio extincta ut ita dicam reviviscit & quasi resuscitatur.*

IV. Hactenus satis de verborum *Restitutionis & in Integrum* significationibus nunc ulterius progrediamur, & quidem primo quasi per brevem superiorum recapitulationem observandum aliquando & restitutionem ad ordinaria non autem ad extraordinaria remedia pertinere, quod patet ex *l. 2. C. de resc. vend.* si creditores læsi sint per alienationem à debitoribus in ipsorum fraudem factam ordinariis, restituntur remediis, debitor cum vendidit rem pignori vel hypothecæ obligatam, in præjudicium creditoris cui erat obligata, competit creditori actio ordinaria hypothecaria ad contractum hunc rescindendum, uti hæc ex *Instit.* manifesta sunt, *add. tit. D. qua in fr. cred. facta sunt & c.* Alia quoque est restitutio gratiæ cum quis adversus sententiam condemnatoriam à solo Principe restituitur, de qua *tit. D. & C. de sent. pass. & rest.* dividiturque in plenam & minus plenam, *Vid. que sup. §. 3. Paulo post med.* Alia est justitiæ restitutio eaque vel civilis utpote Principum constitutionibus originem debens, quæ per falsi accusationem inducitur, *l. 33. D. de re jud. tit. C. si ex falsis instrum. vel testibus jud.* vel prætorica, de qua hic *l. 3. D. de rest. in int.* in causis tamen civilibus locum habens, fit hæc vel impetrato extra ordinem Judicis officio, quo factò dein adversarius in jus vocatur, *arg. l. 39. D. de evict.* vel data actione ad rescissionem & amissæ rei restitutionem, aut id quod interest. Non ta-

4 DISPUTATIO JURIDICA

men admittimus duplex hic intervenire iudicium rescindens & rescissorium, add. *Vinn. Sel. Fur. Quest. l. 1. C. 10. Struv. ad l. 4. Dig. tit. 1. §. 3.* sive simpliciter rescindatur quod gestum est, *l. 21. §. 5. D. quod met. causa.* Sive res insuper reddenda sit, *l. 24. §. 4. D. de min.* sive actio extincta restituatur §. 5. *F. de act.*

V. Hæc in integrum restitutio varie à DD. definitur, conf. *Frantz. ad tit. Dig. de in int. rest. Odd. p. 1. q. 1. a. 4.* mihi admodum placet ea quæ est *Imp. Valeriani & Gallieni l. 2. C. in quibus ca in int. rest. nec. non est.* quod sit *redintegratio amissa causa*, vel *Pauli l. 1. rec. sent. tit. 7. §. 1.* ubi restitutionem in integrum *redintegranda rei seu causa actionem* vocat, de qua *Vid. Han. ad Wesemb. tit. de in int. rest. n. 5.* quæ quam bene rei definiendæ convenient ex seqq. per se satis patebit. Quæcumque igitur juxta hanc definitionem alicui per læsionem fuere ablata, ea per restitutionem ei redduntur, & regulariter quantum læsio abstulit, tantum tribuit restitutio, res enim redintegratur, *tit. C. de rest. que fiunt in jud. in int. rest.* evenit tamen ut aliquando minus per restitutionem tribuatur, qua de re *Vid. l. 24. §. 4. D. de min. l. 26. §. 7. D. ex quib. caus. maj.* Estque hæc restitutio duplex, vel minorum, & his similibus, vel majorum.

VI. Originem *restitutio in integrum* debet juri & æquitati naturali, nihil enim iniquius est quam alterum cum alterius detrimento fieri locupletiolem, *l. 14. D. de cond. indeb.* æquissimum vero circumventis & lapsis quocumque modo subveniri, ne sceleribus & malitiis porta aperiatur; verum quidem est pacta & conventiones esse servandas, verius autem eas si iniquæ & injustæ sint rescindendas esse; de jure naturali elegantissime differentem *Grotium Vid. l. 1. de J. B. & P. C. l. N. 10.* &c. non mirum ergo si Prætor hanc naturalem æquitatem secutus corrigendi mitigandique juris civilis ergo, hoc remedium summopere publicam & privatam utilitatem spectans (licet illam si stricte sumatur tantum secundario) introduxerit. Hinc non male generalitas hujus beneficii insertur, monstrante id insuper *l. 7. per tot. D. de in int. rest.* licet certæ solum restitutionis causæ edicto insertæ sint, etenim hæc frequentiores sunt, quare & de iis singulis distinctius suo loco agetur.

VII. Referenda est *restitutio in integrum* ad eam Jurisdictionis speciem quæ est de causis civilibus, & nomine mixti imperii venit Vid. l. 3. D. de Jurisd. conf. l. 7. §. 10. D. de Pact. l. 37. §. 1. D. de leg. 3. hujus duæ sunt species, aut enim Magistratus per se cognoscit, aut Judicem pedaneum dat, cui formulam præscribit, jubetque sententiam ferre. In quæstionibus facti incerti præcise cogebatur Judicem pedaneum dare, uti hoc ex formulis illi præscribi solitis clare evincitur; in quæstionibus autem facti certi arg. l. 9. D. de jurejur. vel juris (id est æqui bonique) ipse cum consilio cognoscebat, l. 17. D. de inoff. test. l. 6. D. eod. imo amplius dicam, quoties de æquo & bono quæstio erat, licet illi misceretur quæstio facti, tamen Prætor ipse cognoscebat, uti hoc inter alia in restitutione in integrum accidit. Hinc sponte sequitur judices pedaneos non potuisse restituere, (neque etiam id vult l. ult. C. ubi & apud quem cogn. rest. &c. quippe quæ de iis solum quibus mandata est Jurisdictio, quosque restituere posse ob d. l. omnino affirmamus, mentionem faciat) ut nec Magistratus municipales l. 26. §. 1. D. ad municip. nec arbitri compromissarii vel consensu partium electi, d. l. ult. C. sed solummodo Magistratus coram tribunali l. 9. §. 1. D. de off. procons. qualis Prætor, Præfectus urbi, &c. ut & Præfectus prætorio l. 17. D. de min. Princeps, variisque in casibus nemo nisi Princeps restituere potest, veluti adversus sententias Præfectorum prætorio, & Procuratorum Cæsaris, l. 1. C. ubi & apud quem cogn. &c. Nec tantum contra suam, sed & contra antecessorum aliorumque Judicum sententiam restituere Magistratus possunt l. 16. §. ult. l. 42. D. de min. (nec tamen sponte, sed solum si extra ordinem adversus eam sit petita restitutio aliter quam in interlocutoriis sententiis obtinet, Vid. l. 14. D. de re jud. l. 1. in fin. D. de quæst.) Minor autem Magistratus contra sententiam majorum non restituit. l. 18. pr. D. eod. de min.

VIII. Ordo nunc postulat ut videamus ubinam, id est in quo foro, sit petenda restitutio, variant hic maximopere D. D. ego eum Frantzk. ad tit. D. de rest. in int. N. 32. ita rem expedio, etenim aut restituitur major, aut minor, si ille, restitutio vel in

6 DISPUTATIO JURIDICA

loco domicilii vel rei sitæ petenda est, prout actio qua agendum vel in personam vel in rem est; ergo in loco domicilii petenda tantum erit restitutio, si de dolo agatur; quia actio doli personalis est, in rei vero sitæ loco, si ex causa justæ absentia, & vis metusve illati restitui quis desideret, quia actiones has vel reales, vel personales quidem, sed in rem scriptas esse constat: si hic, omnino restitutio in loco domicilii est petenda, ratio evidentissima est in *l. 24. §. 5. D. de min. add. l. 13. §. 1. l. 1. §. 1. D. cod.* Quod locum contractus, si ibi adversarius inveniatur, attrinet, rectissime & ibi conveniri posse videtur, arg. *l. 14. §. 4. C. de non num. pec.* (quam quasi non obstantem suæ sententiæ, eam allegasse solummodo contentus *Struv.* silentio præterit) monstrante id *Clar. Voetio in Compend. suo ad Dig. tit. de in int. restit.* præceptore meo omni amore & veneratione prosequendo. Excipiuntur tamen ab iis quæ hætenus dicta sunt *l. 9. §. ult. junct. l. 10. D. de min.* & si contra sententiam, & tum coram iudice qui eam tulit, vel ejus superiorem procul dubio restitutio petenda est. Vid. *Sfort. Odd. p. 1. q. 32. a. 13. & p. 2. q. 69. a. 7.*

IX. Restitui possunt ii qui læsi sunt justamque restitutionis causam habent, *l. 1. 2. & 6. D. de in int. rest. add. l. 7. §. 1. D. cod.* quin imo & eorum successores dictante id expressis verbis *l. 6. D. de in int. rest. l. 3. §. 9. D. de min.* licet ipsi minorum successores majores sint, *l. 18. §. ult. l. 19. D. d. t. l. 2. 4. & 5. C. de temp. in int. rest. & c. l. un. C. si adv. dot.* tam universales quales sunt ex testamento, & ab intestato, (imo & hæredes hæredum, ut & etiamsi ipsi hæredi non possit competere hæc restitutio, qua tali, uti est in fidejussore, *l. 95. §. 3. D. de solut.* denique & cum læsio contigit in hæreditate jacente, nam adversus illud damnum etiam restituitur hæres, maxime si ex ignorantia *Odd. p. 1. q. 50. a. 1. n. 13. 14. 15. & 16.*) quam particulares, quo pacto cum ipsa re, ut jus cessum ad ejusmodi successores transibit restitutio arg. *l. 24. pr. D. de min.* ut & fiscus si succedat *Odd. p. 1. q. 50. a. 4. n. 44. & 45.* denique ex *l. 10. pr. D. quemadm. serv. amit. & l. 4. §. 3. D. si serv. vind.* affirmare ausim consortibus litis etiam competere restitutionem in integrum si res vel causa individua vel connexa sit. Ex eo quod de

de successoribus universalibus dictum est, sequitur pupillariter substitutos utpote pupillorum hæredes, quorum hæreditatem adire nequeunt nisi simul paternæ pupillorum hæreditati se immisceant, etiam gaudere beneficio restitutionis, *Odd. p. 1. q. 50. a. 2. n. 29.* usque ad n. 34. excepto casu §. 4. *l. de pupil. substit.* De vulgariter substitutis si quæstio sit, nihil evidentius est quam eos non posse restitui si agatur de aliqua ipsius hæredis instituti, non autem si de ipsius testatoris læsione, ei enim sunt hæredes *Odd. pr. 1. q. 50. a. 2. n. 27.* De substitutis fideicommissariis idem dicendum quod de vulgaribus distinctionibus tamen iisdem adhibitis quas *Odd. p. 1. q. 50. a. 2. n. 36. 38. & 39.* Restituuntur hi læsi adversus eos a quibus læsi sunt, etiam adversus eorum, contra quos incepit competere, hæredes, imo & adversus singulares successores, & tam in restitutione majorum quam minorum, *Odd. p. 1. q. 31. a. 15.* dein adversus procuratores adversariorum, *l. 26. §. 1. D. de min.* tertios possessores, Vid. tamen *l. 13. pr. & §. 1. inf. D. de min.* *Odd. p. 1. q. 31. a. 17. n. 86. &c.* de patre, domino, & fidejussore sunt textus in *l. 24. §. 3. d. l. 13.* per totam *D. de min.* Petere non solum restitutionem possunt ii qui læsi sunt, per se, sed & per procuratores *l. 25. §. 1. D. de min.* quæ emphatice satis loquitur add. *l. 26. D. eod. tit. C. etiam per procurat. caus. in int. &c.* DD. tamen videtur sufficere generale mandatum casu quo incidenter petitur restitutio *Trentl. Disp. 9. th. 2. lit. C.* & ad eum *Bachov.* per patrem etiam licet ipsi nolint liberi; agnatos, affines, modo eorum intersit *l. 27. D. eod.* alias non, per tutores etiam vel curatores, syndicos universitatum collegiorumve, modo non sint ut simplices procuratores, sed ut curatores, in summa per omnes eos qui alieni patrimonii administrationem habent.

X. Conceditur restitutio prævia justa & plena causæ cognitione dictante id *l. 3. D. de in int. restit.* Vid. tamen *Odd. p. 1. q. 34. a. 6.* debetque causa esse satis gravis, nam modica hic non curat. Prætor (quamvis alias hoc fiat, arg. §. 16. *l. de rer. div.*) quod licet improbatum per leges, toleratum tamen, Vid. *l. 9. inf. junct. l. 10. D. de dol. mal.* ergo rei minimæ non fit restitutio, si per hoc majori fieret præjudicium, *l. 4. D. de in int. rest. add. l. 16. §. 4. D.*

8 DISPUTATIO JURIDICA

de min. junct. omnino *l. 8. C. de rescind. vend.* inquiritur etiam an ipso jure quis tutus sit, aut aliud æque pingue ipsi competat remedium, de quo *Vid. qua sup. ad fin. §. 2.* etenim si pinguior sit restitutio in integrum, jam aliud ordinarium remedium eam nullo modo excludet, sed concurrent, *l. 14. §. 2. D. quod met. caus.* dein an non jam semel idem petierit, nec obtinuerit, siquidem in una eademque causa in integrum restitutione petita, eaque petitori à Judice denegata, iterum frustra petitur, *l. 1. C. si sap. in int. rest. post.* aliter en. res in infinitum trahi posset, nec ullus litium daretur finis, non obstante *l. 7. §. 9. D. de min.* cujus solutionem *Vid. apud. Perez. Prel. in l. 2. C. tit. 44. n. 1.* si vero ex diversis causis rursus petatur restitutio. jam omnimodo iterum concedenda videtur, per *l. 2. §. 3. C. si sap. in int. &c.* ab ea tamen sententia qua restitutio denegata est, recte appellatur *d. l. 1. C. in fin.* Inquiritur & an non obsit conditio illius contra quem quis restitui desiderat, contra parentem enim aut patronum procul omni dubio denegabitur restitutio, idque honoris & reverentiæ parentibus patronisque debitæ ergo, *l. 2. C. qui & adv. quos in int. &c.* fallit hoc tamen in casu *Nov. 155. C. 1.* Illud addendum quod non desideretur plena causæ cognitio, si restitutio incidenter petatur, modo non incidat causa peremptorie ad totum negotium principale, de quo *Vid. Odd. p. 1. q. 34. art. 6. n. 35.*

XI. Inquirendum quoque venit an non lapsum sit tempus restitutioni petendæ præfinitum, quare & de eo quoque nonnulla hic dicenda sunt. Tempus illud olim fuit anni utilis, (quis autem ille annus utilis quis continuus dicatur nunc non indagandum, *Vid. tamen l. 1. D. de div. temp. præser.*) excepta ab hoc fuit actio ex edicto *de capite minutis*, erat enim perpetua, uti adhuc dum perpetua est, *l. 2. §. 5. D. de cap. min.*) de jure veteri *Vid. omnino Frantz. ad tit. D. de in int. rest. n. 25. & 26.* jure novo Justiniani est quadriennii continui, *l. ult. C. de temp. in int. rest.* Currit hoc quadriennii tempus minoribus statim post annum 25. exactum, usque ad extremum diem anni 29. exceptio est in *l. 5. C. de temp. in int. rest.* Ecclesiæ aliisque ejusdem cum minoribus conditionis à tempore factæ læsionis, *Sfort. Odd. p. 1. q. 20. a. 3. n. 27.* majoribus autem Reip. causæ absen-

absentibus, aut militantibus statim ex die missionis vel ex quo Reip. causa non amplius absunt, nec hic ratio ignorantiae vel scientiae habetur, est enim hoc quadriennium continuum, deinetiam ne obstat *l. ult. C. de presc. long. temp. cons. omnino Bachov. ad Treul. V. 1. Disp. 11. Thes. 3. l. A. junct. V. 1. D. 11. Thes. 18. l. A.* & regulariter intra illud quadriennii tempus inchoanda & finiendalis est, *d. l. ult. & l. 6. C. de temp. in int. rest.* an autem si minori tempore quis laesus sit adhuc totum quadriennium petendae restitutioni concedendum sit *Vid. Bachov. ad Treul. V. 1. D. 11. Th. 3. L. B.* ego haereo ob generalitatem *l. ult. C. de temp. in int. rest.* Currit hoc tempus & haeredibus, quod ut recte computetur hoc modo distinguendum est, aut enim minor minori, aut minor majori, aut major minori, aut major majori haeres existit; si primum jam minori haeredi, laeso minori succedenti quadriennium ad restitutionem competet, sed demum incipiet currere ex quo minor haeres major factus erit *l. 5. §. 1. C. de temp. in int. rest.* si secundum tempora defuncti superflua incipient currere minori simulac ad legitimam pervenerit aetatem, *d. l. 5. §. 2. C. si tertium statim ab adita haereditate datur quadriennium haeredi ex defuncti persona d. l. 5. §. ult. C.* si quartum jam haeredi succedenti residuum tempus quod defuncto competierat, concedetur, sed statim incipiet currere. Impetrata intra legitimum tempus restitutione, actio pristina reddita iterum incipit posse exerceri, non tamen ea ultra durabit quam eo tempore quod ante existentem restitutionis causam supererat, *l. 26. §. 8. D. ex quib. caus. maj. deficiente id hoc pacto Clar. Voetio Comp. suo ad tit. de in int. rest. §. 5.* Illud sciendum est tempus legitimum in causa doli esse solummodo biennii, *l. ult. C. de dolo* quae non est correctae per *d. l. ult. C. de temp. in int. rest.* eo quod admodum famosa & odiosa haec actio sit. De effectibus impetratae restitutionis cum antecedentibus subinde inserti sint, non ulterius dicturus sum, illud solummodo monendum est postulata in integrum restitutione nihil innovandum aut executioni dandum esse, *l. un. C. in int. rest. post. ne quid nov. si.* siquidem ea sit restitutionis vis ut negotii alicujus vires suspendat, *l. 32. C. de transact. Vid. & Sfort. Odd. p. 1.*

q. 42. *ferè per tot.* nisi protinus appareat morandæ tantum solutionis gratia eam peti, quo nihil æquius nihil evidentius est, ut autem nihil innovetur curabit is ad cujus partes ea res pertinet.

XII. Causæ restitutionis justæ vel certæ sunt, vel incertæ, hæc sub generali clausula, quæ est in *l. 1. in f. D. ex quib. caus. maj.* continentur; illæ sunt *Metus, Dolus, Minor Etas, Capitis Diminutio, Restitutio que majoribus conceditur data actione rescissoria, Alienatio judicii mutandi causa, & Justus error* de quarum singulis nunc videndum erit.

CAPUT II.

I. **P**rima restitutionis in integrum causa est *Metus*, definiturque quod sit *instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio l. 1. D. quod met. caus.* olim in edicto Prætoris vocabulum *vis* additum fuit, *d. l. 1. D. cod.* & adhuc in *Cod.* exstat, ejus autem mentio detracta est ideo, quia quodcumque vi atroci fit, id metu quoque fieri videatur, *d. l. 1. eod.* non tamen desit si quis vi compulsus aliquid fecit per hoc edictum fieri restitutio; ut autem sciamus quid sit *vis*, non male & ejus hic dederimus definitionem, est itaque *majoris rei impetus qui repelli non potest l. 2. D. quod met. caus.* Hisce præmissis sciendum est metum non ponere actum irritum, *l. 21. §. 5. D. d. tit.* sed id quod metu gestum est valere, usque dum rescindatur, siquidem qualis qualis consensus adhibeatur, qui sufficit, licet quodammodo extortus; dein patet hoc ex ipsi edicti verbis, quæ tempore futuro proferuntur, ut per consequens contractus ab initio subsisterit, Vid. omnino *Zoes. ad tit. Dig. quod met. causa*, n. 3. &c. facit etiam *§. 1. I. de except.* hoc tamen verum est si id quod gestum est sit stricti juris, non autem si bonæ fidei, quod evidentissimum est ex *l. 116. D. de R. J.* & quod magis est hæc lex cum *l. 1. D. quod met. causa* eundem habent auctorem. *Metus* verbo in Edicto Prætoris non intelligitur quilibet timor, sed majoris malitatis, uti est in *l. 5. D. quod met. caus.* nec vani timoris, sed qui merito in constantissimum hominem cadat, asserente id expressis verbis *l. 6. D. cod.* Unde *Martialis.*

Quid.

*Quid si me tonsor cum stricta novacula supra est,
Tunc libertatem divitiisque roget?*

Promittam; nec enim rogat illo tempore tonsor,

Latro rogat: res est imperiosa timor.

Sed fuerit curva cum tuta novacula theca,

Frangam tonsori crura caputque simul.

Talis varie incutitur, Vid. l. 3. 4. 7. §. 1. l. 8. D. eod. &c. l. 7. C. de his que vi met. caus. l. 13. C. de transact. l. 3. D. de exiraord. cogn. junct. l. 9. C. de prof. & med. & quæ sunt plura talia loca, conf. omnino Coll. Jurid. Argent. ad tit. D. quod met. caus. est hic tamen discrimen faciendum inter virum & sceminam idque ob sexus fragilitatem arg. l. 3. D. ex quib. caus. maj. Metus vero reverentialis non sufficit, is enim vim non includit, Vid. l. 22. D. de rit. nupt. add. l. 26. §. 1. D. de pignor. & hypoth. modo non alia violentiæ accedat incussio; uti nec timor potentiæ dignitatisve, nisi tamen quis sua potentia aut dignitate abusus sit, l. 6. C. de his que vi met. nec accusationis, l. 10. C. eod. nec minarum nisi quis eas exequi sit solitus, l. 7. l. 9. C. eod. nec sola mali suspicio, l. 9. D. quod met. caus. quod tamen limitandum aliquo modo per d. l. 9. inf. pr. huc pertinet & metus infamiæ, l. 7. D. eod. privatus enim infamiam irrogare nequit; ad vanum metum etiam referendum id quod dicitur in l. 8. C. de his qua vi met. &c. Requiritur etiam ut metus injuste per injuriam sit incussus; nihil autem interest utrum quis in sua persona, an in uxore, liberis, &c. metum passus sit, l. 8. §. 3. D. quod met. caus. etiam utrum quis versans in relicta, an illicita, Prætor enim nihil aliud considerat quam an metus sit illatus l. 7. §. 1. l. 8. D. eod. Evenit tamen aliquando ut licet hæc metus requisita adsint, tamen negotium metu gestum sit ipso jure nullum, ne si subsistat favore suo restitutionem rescinderet, uti videre est apud Zoef. ad tit. D. quod met. caus. n. 24. &c. & Clar. Voet. Compend. suo ad diēt. tit. §. 6.

II. Negotio hoc modo metu gesto, necessarium est ut detur exceptio aut actio illi, qui metu inductus obligavit se, aut actionem remisit, ut scilicet illâ adversus petentes defendatur, hac quod gestum est in integrum officio Judicis restitui petat, l. 9. §. 3. D.

12 DISPUTATIO JURIDICA

quod. met. caus. estque prætoriarum arbitraria l. 14. §. 4. *D. cod. add. Bach. ad Treml. V. 1. Disp. 11. Th. §. l. A. C. & E. Vid. & l. 12. l. 1. C. de his qua vi met.* personalis in rem scripta, loquitur enim edictum indifferenter in rem, l. 9. §. 1. *D. quod met. causa*, ergo competit ei qui metu illato damnum passus est, dum scilicet quid dedit, promisit, aut omisit quod ipsi nocet, ejusque hæredibus l. 14. §. 2. *inf. D. eod.* non modo contra eos qui metum intulerunt, sive unum, sive plures, quamvis unius solutione cæteri liberentur l. 14. §. ult. l. 15. & 16. §. 1. *D. quod. met. caus.* sed & contra quosvis rei per metum amissæ possessores, sive bonæ, sive malæ fidei sint, l. 9. §. 8. *D. eod. add. tamen l. 3. C. b. t.* satis enim est docere metum sibi esse illatum, & ex eo illos qui conveniuntur etsi crimine careant lucrum percepisse, l. 14. §. 3. *D. eod.* ut & hæredes quatenus ad eos pervenit, licet enim pœna ad hæredes transitoria non sit, non tamen quod turpiter & scelerè quæsitum est ad alicujus, nedum hæredis compendium pertinere debet l. 16. §. ult. *D. quod. met. caus.* & eatenus hæc actio est perpetua, quia tum non est pœnalis l. 19. *D. eod.* quantum autem ad hæredes pervenerit spectandum venit tempore litis contestatæ, datur & contra hæredum hæredes licet nihil ad eos pervenerit, sufficit enim ad primos hæredes quid pervenisse, uti id ex l. 17. *D. quod. met. caus.* evidentissimum est; de naturali tamen rei interitu, & casu non videntur hæredes, uti nec hæredum hæredes teneri, per l. 18. *pr. D. eod. Vid. & l. 14. §. 11. D. eod. add. Struv. ad d. tit. n. 21.* Est & hæc actio pœnalis ex contumacia, & tendit in quadruplum, imo & ad fructus & omnem causam quadruplicatam, l. 14. §. 1. & 7. *D. quod. met. caus. add. d. l. 14. §. 14.* adhibita tamen inter bonæ & malæ fidei possessores differentia, l. 48. *D. de acquir. rer. dom. l. 62. D. de rei vind.* Competit hæc actio intra annum utilem jure novo intra quadriennium continuum, per l. ult. *C. de temp. in int. rest.* Illud hic notandum, si nihil absit cessare etiam hoc edictum, quod metus causa, l. 12. §. ult. l. 14. *pr. D. quod met. caus.* Cessat & hæc actio propter novum consensum ejus qui metum passus est, exempla sunt in l. 2. & 4. *C. de his qua vi met. caus.* ex eo enim metus excluditur. Sunt & alia reme-

remedia quæ vim passo dantur de quibus *Vid. Wesemb. ad tit. D. quod met. causa, n. 9. & Coll. Argentor. ad d. tit. a. n. 36. ad fin.*

C A P U T III.

I. **S**equitur secunda restitutionis species ex causa *Doli Mali*, ubi antequam ad doli definitionem & rem ipsam perveniamus, sciendum est dolum vel bonum esse, vel malum, illius exempla sunt in *l. 1. §. 3. D. de dol. mal. l. 16. §. 4. D. de min. ut & Genes. 27. v. 21. & 30. v. 37.* etiam est simulatio cum quis simulat se pauperem, ne ingens lutrum hostibus aut latronibus ad sui redemptionem persolvere cogatur, simile exemplum nobis præbet. *Lucret. l. 4.*

*Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenuis, interea perpotet amarum
Absynthi laticem, deceptaque non capiatur.*

Dolus hic bonus in jure nostro vel probatus est, vel toleratus. Est & dolus vel ex re dictante nobis *id l. 36. D. de V. O.* vel ex proposito, in quo adest animus lædendi, alius quoque generalis dolus est, atque ita metui semper dolus inest. *l. 2. §. 8. D. de vi bon. rapt.* alius speciâlis definiturque à *Labeone l. 1. §. 2. D. de dol. mal. omnis calliditas, fallacia, machinatio, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita*, quam & *Ulpian.* illius legis autor probat. Fuerunt qui definitionem hanc tautologiæ insimulavere, sed meo quidem judicio sine justo fundamento, cum *Scius* hic emphatice satis loquatur, & quasi *κλιμακιδόν* procedat, *calliditas* enim est cum quis sciens prudens errantem in errore relinquit, nec monet, ac ea dissimulat quæ tanquam vir bonus exprimere debuisset; *fallacia* dicitur si quis falso quid asserat quod non ita se habet, *machinatio* denique quoties præmeditato consilio plures conspirant ad aliquem decipiendum. Olim dolus non vindicabatur nisi minor 25. annis esset circumscriptus ex lege *Latoria*, aut in tutelâ ex *Leg. 12. tabb.* aut denique in bonæ fidei judiciis; sed hoc à *Gallo Aquilino* celeberrimo illo formularum inventore mutatum, ita ut

14 DISPUTATIO JURIDICA

nunc in aliis quoque judiciis dolus emendetur; ergo in contractibus stricti juris si dolus iis causam dederit, vel in eos inciderit, nulli quod sciam interpretum dubium est quin subsistat quod gestum est donec rescindatur, *l. 36. pr. D. de V. O. l. 5. C. de inutil. stipul. Vid. Zoef. ad tit. D. de dolo mal. n. 13. & 14.* dicitur autem dolus dare causam contractui si quis fraudibus ab alio inducetur ut negotium celebret, quod cæteroquin facturus non esset, *l. 7. pr. V. si in hoc ipso D. de dolo mal.* incidere vero dolus in contractum dicitur ubi quis nihilominus quidem erat contracturus, sed in modo contrahendi, veluti pretio, vel aliter deceptus est, *d. l. 7. D. eod. l. 18. §. 3. D. commod. l. 13. pr. D. de act. empt. & vend.* De contractibus vero bonæ fidei latissimè disputatur, ego sic statuo, nec actionem nec exceptionem doli mali dari siue dolus in contractum bonæ fidei incidat, siue ei causam det, id enim consequens est clausulæ isti ex bona fide quæ talibus judiciis additur, & exinde probatur quod siue deceptus conveniatur siue conveniat decipientem competat saltem exceptio ex eo dolo, quæ inest judiciis bonæ fidei, & continetur ipsa actione & officio judicis *l. 21. D. solut. matrim. l. 84. §. 5. D. de leg. 1.* hinc jam potestate ipsa juris civilis nullus est ille contractus, non enim opus est ut ea exceptio impetretur à Prætorè, sed potest simpliciter dolus apud iudicem allegari, cujus ille rationem habere debet. *Vid. l. 16. §. 1. D. de minor. & l. 3. §. 3. D. pro soc.* Si autem deceptus velit potius stari contractui, jam non erit ipso jure nullus, non enim cogitur uti jure pro se introducto; potest autem tum agere ex eo contractu dupliciter, vel ut ei stetur, vel ut rescindatur *l. 13. §. 27. D. de act. emp. & vend. l. 11. §. 5. D. eod.* hæc autem actio non est tum directa & vera, sed utilis, quia propter dolum intervenientem contractus is nullus est. *Vid. l. 5. C. de resc. vend. Zoef. in enodanda hac quæstione admodum hallucinatur, nec se expedit. Vid. eum ad tit. D. de dol. mal.* Si dolus sit causatus per tertium, non vero per alterutrum contrahentium, sustinetur & dabitur actio in eum qui dolum fecit, per *l. 2. in fin. D. de proxenet. l. 7. D. de dol. mal.* si autem ille solvendo non fit,

fit, succurrendum erit decepto hæcenus ut inæqualitas quæ in contractu est dematur.

II. Nunc ad actionem quam Prætor de dolo malo *l. 1. §. 1. D. de dol. mal.* pollicitus est, deveniamus, est hæc prætoria personalis arbitraria *l. 15. §. 3. l. 18. D. de dol. mal.* quæ lex bene consideranda est, §. 31. *f. de Act.* (non tamen semper in hac actione locum habet iudicis arbitrium, exemplum est in *d. l. 18. §. 1. add. §. 4.*) competens causa cognita, debet enim dolus probari, *l. 6. C. de dol. l. 16. D. eod. l. 18. §. 1. D. probat.* ob læsionem non modicam duos ad minimum aureos excedentem *l. 9. §. ult. l. 10. D. de dol. mal. Vid. omnino Coll. Argentorat. à n. 8. ad n. 37.* læsis & eorum hæredibus *l. 13. D. eod.* contra eos qui dolum fecere, & hæredes eorum quatenus ad eos pervenit, *l. 17. §. 1. D. de dol. mal. l. 26. & 27. D. eod.* etiam adversus pupillos modo pubertati proximi sint, *l. 13. §. 1. in ff. D. eod.* non contra tertios possessores *arg. l. 15. §. 3. D. eod.* ut nec contra municipales *l. 15. §. 1. D. eod.* si tamen ex dolo decurionum aliquid ad eos pervenerit, quatenus ad eos pervenit, eatenus contra eos dabitur hæc actio. Imo hoc generaliter asseri potest quod quoties quis alieno nomine quid egit, is pro quo egit teneatur ad id quod ad ipsum ex illius qui gessit dolo pervenit *d. l. 15. pr. §. 1. & 2. D. eod.* Illud observandum si quis ita de dolo non proprio conveniatur eum non subiturum infamiae notam, quia ex alieno delicto puniri nequit *l. 29. D. eod. add. l. 30.* Non etiam datur hæc actio liberis adversus parentes, libertis adversus patronos, uti nec humili adversus eum qui dignitate excellit, nec etiam luxurioso atque prodigo, aut alias vili, adversus hominem vitæ emendatoris, sed potius in horum persona in factum verbis temperanda actio datur, ut bonæ fidei mentio fiat asserente id iisdem verbis *l. 11. D. de dol. mal.* hæredibus tamen harum personarum item adversus hæredes de dolo actio erit danda, *l. 13. D. eod.* si tamen proprius hæredum dolus intervenerit. *Vid. l. 4. §. 16. D. de dol. mal. & met. except.* Et quidem competit hæc actio intra biennium continuum, *l. ult. C. de dol. Add. que sup. C. 1. §. 11. in ff.* quo tempore etiam finienda est, idque à
tem-

tempore doli commissi, exceptio tamen est in *l. 3. C. eod.* actio tamen in factum in quantum quis ex dolo consequitur perpetuo datur contra dolosum & hæredes *l. 28. D. dol. mal.* ubi ratio additur. Est hæc actio famosa, & hinc est quod non datur nisi ex magna & evidenti calliditate *l. 7. §. ult. D. de dol. mal. Vid. Coll. Argentor. ad tit. de dol. à n. 40. ad n. 45.* Est subsidiaria, ergo datur tantum alia deficiente, & cessabit qualiscumque demum ea sit. *l. 1. §. 6. l. 7. §. 1. & 2. D. eod.* & sexcenta alia loca. Si tamen dubitetur an alia dari possit, nec ne, non denegabitur. *l. 7. §. 3. D. de dol. mal.* cum quibus autem actionibus actio doli concurrat, aut non concurrat. *Vid. Coll. Argentor. ad tit. D. de dol. mal. à n. 74. ad fin.* Ad quid hæc actio tendat, jam inter alia vidimus. Illud addendum, dolum cum dolo hic compensari, quia hic tantum de privato interesse agitur, *l. 36. D. de dol. mal.* nec dabitur uni adversus alterum actio doli. Hoc denique sciendum exceptionem doli esse perpetuam *l. 6. C. de except. l. 5. §. 6. D. de dol. mal. & met. except.*

C A P U T. I V.

I. **N**unc de tertia Restitutionis specie eâ scil. quæ ob inconsultam ætatis facilitatem lapsis, vel deceptis, id est Minoribus, horumque jure utentibus conceditur, agamus, circa quam ante omnia observandum non ita facile hoc in casu solere Restitutionem fieri, ac in Metu & Dolo, utpote cum Prætor hoc non ita simpliciter suo edicto hic promiserit, ait enim *quod cum Minore quam 25 annis natu gestum esse dicitur: utiqueque res erit, animadvertam. l. 1. §. 1. D. de min.* Minor hic dicitur is qui nondum annum 25 complevit, licet ultimum ejus anni diem attigerit *l. 3. §. 3. D. de min. Vid. tamen l. 5. D. qui rest. fac. poss. l. 8. D. de mun. & honor.* ergo si interlit minoris ut pro minore habeatur, tempus de momento in momentum spectabitur, nec nisi post elapsum ultimum diem fiet majorennis, exemplum habemus evidens in die bis sextili, si vero contra, jam ultimus dies cæptus pro completo habeatur, imo & aliquando annus. Qualis autem minor

minor sit, paterfamilias an filiusfamilias masculus an fœmina nihil interest, *l. 3. §. 4. D. de min.* servi tamen minores non restituuntur, quoniam domini cui acquirunt persona inspicitur *d. l. 3. §. ult.* hinc minoribus, alieno, ut procuratorio, institorio nomine negotiantibus, non subvenitur *l. 23. D. eod.* De Jcto minore dubium est, sed & is restituitur si læsus sit in iis quæ facti non vero si in iis quæ juris sunt. *arg. l. 2. §. 43. D. de Or. Jur. Vid. Zoes. ad tit. D. de min. n. 20.* In causæ cognitione duo hic sunt probanda, videlicet minor ætas, & læsio, illius probatio ei incumbit qui se minorem asserit, & per consequens restitui postulat, *l. 4. C. de inint. rest. min. l. 9. C. de probat.* fit autem hæc probatio vel ex aspectu, *l. 32. D. de min. l. 3. C. si min. se maj. dix.* vel testibus, puta obstetricibus, mulieribus quæ parturienti matri adfuerunt, consanguineis, vicinis, propinquis, qui facta consanguinei aut vicini nosse præsumuntur, libris etiam baptismatis, scriptura natiuitatis, *l. 2. §. 1. D. de excus.* Parentum depositio, propter *σοφω* & arctissimum illud necessitudinis vinculum, eo tempore, quo de restitutione agitur, facta, non admittitur. *Vid. l. 6. C. de testib. & l. 9. D. eod.* Valet tamen eorum professio quam tempore natiuitatis cum nulla fraudis subesset suspicio, edunt; *l. 16. D. de probat. Add. l. 1. C. si min. se maj. dix.* Læsionis probatio etiam necessaria est, siue ea dolo adversarii facta sit, siue non *l. 5. C. de inint. rest. min. l. 8. C. eod.* fitque ea itidem ab ipso minore, qualis autem debeat esse læsio. *Vid. que sup. C. 1. §. 10. in pr.* eritque læsio æstimanda ex eo tempore quo minor contraxit, non ex eo quo petit se restitui, audiendus porro erit adversarius probare paratus minorem vel locupletiozem factum, vel non ita graviter læsum, ut illi concedi debeat restitutio. Quandoque læsio sine probatione ex circumstantiis præsumitur, *arg. l. 1. & 2. C. si adv. credit.* quod ut recte intelligatur, sciendum, esse negotia quæ sua natura damnum inferre solent, esse quæ non solent, in illis præsumetur damnum & læsio adfuisse, videlicet in fidejussione, expromissione, promissione stipulanti per minorem factâ, mutui datione, donatione; ex his autem non datur restitutio nisi minor læsionem suam manifeste probaverit tales

sunt emptio venditio, locatio conductio, hæreditatis aditio, &c. In causæ cognitionem etiam veniet num forte alia actio contractum reddens nullam competat *arg. l. 3. C. de in int. rest. min. l. 16. pr. & §. 3. D. de min.*

II. Hisce hoc modo probatis restituitur minor & quidem vel adversus negotia extrajudicialia, vel adversus judicialia, de illis primo videbimus; restituitur ergo minor adversus venditionem vel emptionem a se factam, imo licet facta sit à tutore vel curatore, modo evidens ipsius malitia monstrari possit. *l. ult. C. si adv. vendit. pign. ratione evidentissimâ; idem dicendum de pignore Prætorio, vel ex causâ judicati capto, l. 1. C. de pred. min. &c. l. 9. l. 28. D. de minor. non tamen restituitur minor casu l. 2. D. eod. ratio est in l. 177. D. de R. J. in donatione etiam obtinet ut minor adversus eam restituatur, Vid. l. 2. C. si adv. donat. & recte, cum facile minor ultra modum liberalis existat; pertinet ad hanc etiam liquidi juris remissio, dum filia modico contenta in fratrum gratiam paternæ hæreditati renuntiat; non tamen conceditur restitutio in casu l. 1. C. si adv. donat. ut nec si iusta honoraria præceptoribus data sint, aut munera solita parentibus cognatisve pro natalium dignitate, & patrimonii viribus missa, l. 12. §. 3. D. de admin. & peric. tut. idem dicendum si facta sit donatio piæ causæ, hic enim actus laudabiliter est gestus à minore, Vid. Odd. p. 2. q. 57. a. 3. Restituitur & minor adversus dotem sibi datam, eo prætextu, quod si suæ nobilitatis vel divitiarum ratio habeatur nimis modica sit, vel exactio nimis difficilis &c. Vid. Sfort. Odd. p. 2. q. 59. a. 2. & 5. ut & mulier minor si omnia sua bona vel totum patrimonium simpliciter in dotem dedit, vel dotem promisit ipsum patrimonium excedentem, vel res dotales minoris æstimavit, &c. per l. 9. §. 1. l. 48. §. 2. D. de min. Odd. dict. loc. a. 3. transitque hoc jus restitutionis in hæredes l. un. C. si adv. dot. extendenda etiam videtur restitutio ex hoc capite ad donationes propter nuptias & sponsalicias largitates Sfort. Odd. dict. loc. a. 6. Solutionis etiam à se factæ causa minor restitutionem petere potest, sed observandum imprimis, posse vel ipsum minorem solvere, vel ei solvi; si primam, jam si minor errore*

errore juris ex minus solenni testamento legatum indebite solvit, adversus eam solutionem recte restituetur, uti textus apertus est in *l. 2. C. si adv. solut. &c. add. l. 9. D. de jur. & fact. ignor.* ubi regula & exceptio traduntur, sunt & casus in *l. 40. pr. & §. 1. l. 27. §. 2. & 3. D. de min. l. 7. C. de in int. restit. min.* cæterum quid obtineat si minor indebitum solverit, circa cujus solutionem varii casus possunt concipi, consulendus omnino *Sfort. Odd. p. 2. q. 52. ab. a. 4. ad fin.* si secundum, verissimum est eum posse restitui, si ex hac solutione læsionem suam probare valeat, præeunte nobis *l. 7. §. 2. D. de min.* non enim simpliciter sed ex decreto Judicis minori facienda est solutio, *l. 25. l. 27. C. de adm. tut.* quod quod si non accesserit, jam sibi imputent debitores, si minor pecuniâ hac inutiliter consumptâ adversus eos restituatur, & ita de novo eos conveniat, hinc tutor si ex administratione tutelæ ipsi minori vel ejus curatori solverit, hoc sibi timendum habet minorem aliquando restitutum iri, *l. 1. C. si adv. solut.* Si autem adhibitum sit decretum, quid eveniat *Vid. l. 32. D. de min. add. §. 2. V. at ex contrario F. quib. al. lic. vel non.* Minor si transferit vel divisionem cum Domino aut cohærede fecerit, licet tutore vel curatore autore, restituitur, ita quidem ut omnia tam à suâ quam ab adversarii parte in pristinum reducantur statum, restitutis utrique pristinis actionibus *tot. tit. C. si adv. transact. vel divis. in int. &c.* & si perempta sit actio acceptilatione &c., utilis adversario præstatur; hæc autem vera sunt in cohærentibus speciebus & judiciis, non separatis, exemplum elegans est in *l. 28. D. de min.* Adversus mutuuum quoque rescissâ cautione restituitur minor, *tit. C. si adv. cred.* ut si ipse conveniatur, non possit cogi ad id ut solvat, si non conveniatur possit ultro cautionem condicere, ut ab obligatione liberetur, modo pecunia credita inutiliter consumpta sit *l. 27. §. 2. D. de min.* unde varia colliguntur, non autem si in rem ejus versâ sit; ejusque probatio incumbit creditori non solum si sub usuris mutuo data sit, sed & si simpliciter *l. 32. §. 9. D. de adm. tut. add. l. 11. D. de V. S. & l. 2. D. de probat. Dissentit. Odd. p. 2. q. 51. a. 5.* An vero restituatur minor si mutuuum patris accepit *Vid. Odd. dict. loc. a. 6. & videtur*

detur negandum *ob. l. 2. §. 4. V. si igitur fil. D. de minor.* De usucapione a contra eam minor restituatur, breviter sic dico, cum olim res minoris usucapi potuerint etiam eum restitui potuisse *l. un. C. si adv. usucap.* hodie autem cum omnes temporales præscriptiones vel usucapiones contra minores non currant, *l. ult. C. in quib. caus. in int. rest. &c.* hanc disputationem esse supervacuum, nisi forte sint longissimi temporis præscriptiones in pubere *l. 3. V. sed pupillari. l. 7. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* plura quis scire desiderat, adeat *Sfort. Odd. p. 2. q. 88. 89. & 90.* hanc materiam latissime pertractantem. Adversus confessionem debiti, ut & licitationem salva quoque est minoribus restitutio; adversus hanc, dum auctione publicâ licitando victus est, & nihilominus minoris inter sit rem in quâ victus est, habere, *l. 35. D. de min.* veluti si à majoribus ejus sit profecta, & ideo in eam cadat peculiaris affectio, ea tamen conditione ut id quod ex licitatione accessit, ipsi venditori offerat; de confessione debiti est textus in *l. 6. §. 5. D. de confess.* simili modo accidit ut adversus inficiationem debiti in illis scilicet causis in quibus inficiando lis crescit in duplum minor restituatur, asserente id *l. 9. §. 2. in medio D. de minor.* Denique adversus hæreditates aditas etiam minori conceditur restitutio, si enim is damnosam paternam vel alterius extranei hæreditatem adivit, vel se paternæ hæreditati immiscuit, aut pro hærede se gessit, aut bonorum possessionem agnovit, recte petet restitutionem, *l. 1. l. 2. C. si min. ab her. se abst. l. 1. C. si tut. vel cur. interv. l. 3. §. 2. l. 7. §. 5. D. de min.* quin imo *add. l. 8. §. 6. C. de bonis qua lib.* ut autem hæc restitutio recte fiat, omnino desideratur ut forma ab Imperatore *Nov. 119. C. 6.* proposita servetur, scil. ut vocentur creditores, & ii quorum interest, ne inauditi & neglecti lædantur. *Vid. Auth. si omnes C. si min. ab her. se abstin.* quod si contigerit unum ex creditoribus non esse vocatum, rata quidem erit sententia, sed tamen absque illius non vocati præjudicio. Restituto ita minore adversus aditam hæreditatem refundere cogitur omnia quæ ex hæreditate percepit, & ex quibus factus est locupletior, *l. 7. §. 5. D. de min. l. un. C. de re put. que sunt in judic. &c.* non tamen ea quæ à minore antequam
contra

contra aditionem restitueretur bona fide gesta sunt, *l. 6. §. 1. & 2. D. de reb. auct. jud. possid. vel vend. & eo spectant l. 22. & 31. D. de min. l. 44. D. de acquir. vel om. her.* Quæritur autem an minor, si major factus exigat aliquid à creditoribus hæreditariis restitui possit, nec ne, de qua quæst. *Vid. omnino Odd. p. 2. q. 57. art. 4.* Eodem modo & adversus omittas hæreditates restituendus erit minor, si videlicet ab hæreditate sibi delata se abstinuerit, vel repudiaverit, bonorum possessionem non petierit, &c. *l. 1. & 2. C. si ut om. hered. vel bonor. possess. l. 24. §. 2. l. 3. §. 7. l. 7. §. 6. & 7. D. de min. est & elegans casus in l. 3. §. 8. D. eod.* quin imò si quis contra aditionem restitutus semel sit, non tamen rursum deneganda ei est restitutio adversus omissionem, dictante id manifestis verbis & satis emphaticè *l. 7. §. 9. D. de min.* cui directis verbis obstat *l. ult. §. 6. C. de bon. qua liber.* sed dicendum hunc casum esse specialem, & per consequens excipiendum, nec scilicet temere filius contra patris factum veniat. *Clar. Voetius Comp. suo ad tit. D. de minor. §. 3.* Illud tamen observandum restitutionem in integrum adversus omissionem hæreditatis non concedi, nisi re integrâ, id est rebus hæreditariis per substitutum aut proximum hæredem nondum distractis, per *l. 24. §. 2. D. de min.* parcius ergo hic adversus hæreditatis omissionem restituitur minor, nisi tamen sit suus hæres, tum enim favore suitatis receptum est ut licet re non integrâ adversus hæreditatis paternæ omissionem restituatur, idque hac ratione quod sit ipso jure hæres etiam postquam se abstinuit, & de hoc casu accipienda sunt verba Imperatoris in *l. ult. C. de repud. heredit.* dissentit hic *Odd. p. 2. q. 63. a. 2.* An vero minor adversus ea quæ jacente hæreditate per bonorum curatorem gesta sunt restitui possit *Vid. Odd. p. 1. q. 62. a. 1.* Illud notandum minorem adversus hæreditatis omissionem restitutum, bona quæ tempore mortis patris sui habuit perinde fratribus suis conferre debere, ac si statim cum illis paternam hæreditatem adivisset *l. 2. C. si ut omitt. heredit. &c. l. 1. §. 2. D. de collat.*

III. Nunc de negotiis Judicialibus agendum, siquidem & adversus hæc veniat restituendus minor, de his (uti & de omnibus

fere de quibus superiori (ſo dictum) eſt *tit. C. ſi adverſ. rem judic reſtu. poſtul.* reſtituitur ergo minor contra talem ſententiam qua quidem reus in ejus favorem eſt condemnatus, ſed in minus quam æquum erat, cujus exemplum habemus in *l. 1. C. d. t.* ut & contra ſententiam, de ſtatu quæſtione minori à patre motâ, in minoris præjudicium *l. 2. C. eod.* adverſus ſententiam quoque non inferioris ſolum, ſed & ſuperioris Judicis, imo & ipſius Principis *l. 3. C. eod.* quamvis hoc peraro fieri ſoleat, *l. 18. §. 1. D. de min.* minor autem magiſtratus contra ſententiam majoris non reſtituet *d. l. 18. in pr. Vid. que ſup. ſub ſin. §. 7. C. 1.* debet tamen ſententia eſſe ipſo jure valida, veluti ſi minor legitime ſit deſenſus, *l. 4. C. eod.* nec intereſt utrum adverſus totam ſententiam reſtituatur minor, an adverſus partem ejus, *l. 29. §. 1. D. de min.* modo caput illud ſententiæ ex quo minor in integrum reſtitui deſiderat, cæteris capitibus non cohæreat *arg. l. 27. & 41. D. famil. erciſc.* reſtituitur & minor ſi in ejus cauſâ adverſus tutorem vel curatorem lata ſit ſententia, idque in minoris præjudicium *l. ult. C. ſi adv. rem judic.* nec ſolum contra ſententiam, ſed & in ipſo judicio minori ſuccurritur, *l. 7. §. 4. D. de min.* ergo ſi probationes omiſerit, *l. 36. D. de min.* ſi appellare neglexerit litemve conteſtatam deſeruerit *l. 7. §. 11. & 12. D. de min.* ſi actioni palam vel tacite renuntiaverit, *l. 1. C. de in int. reſt. min.* quod limita ex *l. 37. D. de min.* ſi quaſi contumax condemnatus ſit, *l. 8. D. de min.* ſi minor in judicem compromiſerit, & tutore auctore pœnam ſit ſtipulatus *l. 14. §. 1. D. de min.* Denique reſtituitur minor contra executionem rei judicatæ & capta pignora *l. 9. pr. D. de min.* in genere itaque reſtituitur minor contra omnes actus validos & de jure ſubſiſtentes tam judiciales quam extrajudiciales, modo minori damnum & præjudicium afferant, de quibus omnibus latiffime differentem *Vid. Sfort. Odd. p. 2. à q. 52. ad q. 80.* ad quem Lectorem candidum unice remittimus, ut & *Colleg. Argentor. ad tit. D. de min. n. 56.* ſiquidem inſtituti noſtri non ſit ea omnia ſigillatim exſequi, ſed præcipua ſolum nobis attigiffe ſufficiat.

IV. Reſtituitur etiam minor contra ſiſcum *l. 1. & 2. C. ſi adverſ. fiſcum*, etenim hic jure communi utitur, hinc ſi cum admi-
ni-

ministratore fisci contraxerit, & læsus sit, si præcipitanter & vili nimis pretio res minoris ab eo venditæ sint, nec subhastationis solennitates ritè observatæ, l. 3. C. dict. tit. restitutionis auxilio ei succurritur, nisi tamen res minoris ob debitum fiscale bona fide sint distractæ.

V. Dubitatur autem si curatoris vel tutoris autoritas accesserit, an non hoc casu minoribus deneganda sit restitutio, & placet non esse denegandam l. 2. & 3. C. si tut. vel cur. intervener. licet personali actione jus suum adversus tutorem vel curatorem possint consequi, nec refert quo pacto cum illis sive eorum nomine in judicio vel extra judicium ante vel post sententiam actum gestumve sit. d. l. 2. C. juncta l. 7. D. de min. modo se circumventos, vel lapsos, vel læsos probare possint, l. 8. C. de in int. restit. min. l. 44. D. de minor. non enim personæ quæ intervenerunt, sed sola læsio consideratur, Vid. l. 29. in pr. & l. 47. D. de minor. Quin imo non est deneganda minori restitutio licet decretum Magistratus sit interpositum, l. 11. C. de præd. & al. reb. min. & c. (excepto si ipsi minori ex judicis decreto solvatur, uti est in §o. ult. Inst. quib. alien. lic. vel non, & eo pertinet l. 7. §. 2. D. de min. Vid. quæ sup. §o. 2. C. hujus 4ti.) idque justissima ratione, decretum enim Magistratus non excludit læsionem, siquidem in alienandis pupilli vel minoris bonis id solummodo inquiritur an justa subsit causa faciendæ distractionis, quæ tamen non impedit quo minus minor in pretio circumveniri vel aliter lædi possit.

VI. Non opus est minoribus restitutione variis in casibus, uti est in l. 3. C. de in int. restit. min. l. 2. C. si adv. donat. tot. rit. C. de præd. min. si minor patris necem non sit ultus, non enim auferatur ei hæreditas ut indigno l. 1. C. in quib. caus. restit. & c. non imputatur adolescentiæ tempus in id quinquennium quod liberis datum est ad querelam inofficiosi movendam, l. 2. C. eod. si minor debitorem suum non interpellaverit, ut eum in mora constitueret & ob id usuras consequeretur, siquidem nihilominus eas consequatur, l. 3. C. eod. si tutor, qui pro tutelari officio non cavet, judicio experietur, non obest hoc minori, siquidem ea quæ gesta sunt non valeant, l. 3. C. eod. exceptio non numeratæ pecuniæ

niæ &c. minoribus non currit, *l. ult. C. eod.* in genere ergo cum id quod gestum est ipso jure nullum est cessat restitutio *l. 16. pr. & §. 3. D. de min.* qui autem omnes casus simul recensitos videre desiderat, consulat *Colleg. Argentor. ad tit. de min. n. 60.* Denegatur restitutio si minor actibus publicis probatus sit ut industrius, *l. 1. C. qui & advers. quos &c.* quod tamen cum mica salis est intelligendum, quare *Vid. omnino Perez. ad tit. C. qui & adv. quos. Add. Odd. p. 1. q. 23. ab a. 1. ad a. 8.* si minor filius adversus parentes utriusque sexus vel libertus minor adversus patronum patronamve restitui velit, personarum reverentia omnem iis excludet restitutionem *l. 2. C. eod.* ubi elegans ab Imperatore additur ratio. *Vid. Odd. p. 1. q. 18. a. 1. & 2.* privilegiato contra privilegiatum non datur restitutio, *conf. Odd. dict. loc. a. 4.* hinc itaque infertur minori contra minorem utroque læso, non succurri, ita tamen distinguendum est ut si unus tractet de lucro captando, alter de damno evitando, hujus quam illius causa sit potior. *l. 11. §. 6. D. de min.* aliud etiam dicendum si unum privilegium altero majus & dignius sit, ergo non subvenietur filiosam: privilegio SCti Macedoniani tuto contra minorem, modo is filiosam: major fuerit, *d. l. 11. §. ult. D. de min.* subvenietur quoque minori contra mulierem Vellejani SCti ope uti volentem, per *l. 12. D. de min.* modo solvendo non sit prior debitor. Ex hisce jam dictis pater quid dicendum sit de iis qui beneficio & jure minorum utuntur, *l. 3. C. de in int. rest. l. 8. §. 1. l. 11. D. de reb. eorum qui sub, &c.* de quibus *Sfort. Odd. p. 1. q. 3 per tot.* denegatur & restitutio minoribus in casu *l. 41. D. de min. junct. l. pen. C. de pact.* uti & adversus curatorem qui minore absente à curâ se excusavit, Princeps tamen, licet Prætoris partes hic cessent, intervenit, & excusatum curam recipere jubet, *l. 11. §. 2. D. de min.* majori etiam viginti, minori autem 25 annis si ad pretium participandum se venundari passus sit restitutio denegatur, *l. 9. §. 4. D. eod.* si modo se vendiderit ignoranti suam conditionem, *l. 7. §. 2. D. de liber caus.* maxime etiam non conceditur restitutio in integrum minori si juramento ei renuntiaverit, auferturenim minori omne beneficium si juraverit super contractu à se celebrato *l. 1. C. si adv. vendit. & Auth. Sacram. puber. C. eod.* quæ *Authent.* nullo modo

modo trahenda ad jusjurandum impuberis, siquidem is nondum potest videri perjurium commisisse, per *l. 26. D. de jurej.* an autem ea locum habeat in contractibus ipso jure nullis, adhuc subdici bis est, ego tamen negativæ subscriberem, ne scilicet minorum quam majorum conditio deterior sit, *Vid. l. 5. in f. C. de leg.* II qui veniam ætatis impetraverunt, itidem in integrum restitui non possunt, quamvis postea non recte res suas gesserint, ne ab ipso Principe (quippe qui solus masculis viginti, fœminis octo-decim annorum hoc beneficium indulgere solet, si probent se negotia sua sedulo administrare) ii qui cum illis contraxerunt decepti & circumscripti viderentur. *Vid. l. 1. & 2. per tot. C. de his qui ven. at.* excipiuntur tamen quædam legitimæ ætatis jura, quæ iis qui veniam ætatis impetrarunt, nihilominus denegantur, uti videre est in *l. 3. C. eod.* Non impetrabit quoque restitutionem minor qui dolose majorem se dixit, *l. 2. C. si min. se maj. dix. l. 3. in pr. C. eod.* nam si deceptus sit, vel in computando annorum numero erratum sit, omnino erit restituendus, *l. 1. l. 4. C. eod.* sin autem juraverit super hoc minor non restituetur, nisi palam & evidenter ex instrumentorum probatione, non per testes, minorem se esse demonstraverit, quod si sacramentum corporaliter (videlicet) tactis sacrosanctis Euangeliis uti dicit *Zoer. ad tit. D. min.* sit præstitum, jam nulla amplius supererit restitutio, *Vid. Odd. p. 1. q. 24.* Non etiam ei concedetur restitutio qui major factus ratum habuit quod minorennis gessit, *tit. C. si maj. fact. rat. hab.* *Vid. l. 3. C. si maj. fact. a'ien. & c.* de casibus autem *l. 3. §. 1. & 2. D. de min.* jam antea ni fallor actum, *cons. Sfort. Odd. p. 1. q. 25.* Idem quod de superioribus etiam de libertate dicendum, nam adversus eam semel à Prætoribus concessam, aut sententiam pro eâ in judicio liberali latam non restituitur minor, *tot. tit. C. si adv. libert. l. 9. §. 6. D. de min.* Princeps tamen aliquando causâ cognita minori subvenit, *l. 10. D. eod.* succurritur etiam minori aliis juris remediis, uti videre est in *d. tit. C. si adv. libert. l. 11. D. de min. l. 7. D. de dol. mal.* in casu autem *l. 11. §. 1. D. de min.* in integrum minor restituitur. Denegatur & restitutio contra matrimonium aut professionem religionis, licet ad hanc ex falsa causa, ad illud per mendacium

cium aut subreptionem inductus minor sit. *Zoet. ad tit. D. de min. n. 32.* In delictis quoque quæ contra leges dolo malo committuntur, veluti furto, homicidio, &c. nulla prorsus admittitur ætatis excusatio, *l. 9. §. 2. l. 17. §. 1. D. de min. l. 1. C. si adv. del. nisi delictum non dolo, sed tantum negligentia sit perpetratum, d. l. 1. & 2. C. & nisi quatenus aliquando ætatis miseratione pœna à iudice mitigatur d. l. 37. §. 1. D. de min. l. 16. §. 3. D. de pan. & quæ sunt plura talia loca. Hæc autem res iudicis arbitrio tota relinquenda est, ne quid durius aut lenius statuatur, quam ætas & causa exigant. *Perex. ad tit. C. si adv. del. n. 3. & 4.* Plura de his qui desiderat Vid. *Sfort. Odd. p. 2. q. 80. & c.* Si denique occasione damni non inconsulto accidentis, sed fato factum sit ut minor læderetur, non restituitur *l. 11. §. 4. & 5. D. de min.* ut tamen circa mortalitatem restitutio fiat dum minor temere admisit res mortalitati obnoxias, forsitan enim majorennis omnibus melius perpensis talem hæreditatem non adivisset, *d. l. 11. §. 5.* uti nec videtur circumscriptus minor qui jure communi utitur, *l. ult. C. de in int. rest. min.**

VII. Restat in hoc capite ut quædam de minorum fidejussoribus adjiciamus hos autem non restitui, quamvis ipsi minores pro quibus fidejusserunt restituantur, evidens est ex *l. 13. D. de min. tit. C. de fidej. min.* nisi minor dolo adversarii sit circumventus, *l. 2. C. eod.* Vid. omnino *l. 7. §. 1. D. de except.* vel sine damno creditoris fidejussori succurri possit, casus sunt in *l. 2. §. 1. D. de adm. & per tut. & l. 89. D. de acquir. her. add. l. 51. D. de procur.* ut & si minori fidejussor succedat, tum enim restitui poterit in integrum non ut fidejussor, sed ut hæres. *l. 95. §. 3. D. de fidejuss.* plura Vid. apud *Odd. p. 1. q. 48.* de patre quid dicendum Vid. *l. 3. §. 4. 9. & 10. l. 23. l. 27. D. de min.* ex quibus hi casus possunt concipi, aut enim minor filiusfam: contraxit in re & nomine patris, & ejus voluntate, & tum nulla locum habet restitutio non enim tum filius potest dici esse læsus, aut gessit proprium negotium & dicendum si in peculio castrensi vel quasi castrensi læsus sit eum restitutum iri, & hoc etiam postea patri hæredi profuturum, idem in proprietate peculii adventitii, nam in ejus usufructu (si is patri competat) ipse non restituitur, quia in eo læsus non est, non pater quia ipsi non præjudicatur, in profectio

tio autem peculio si læsus sit, restitui ipse potest, sed hoc patri non prodest, siquidem actione de peculio conveniri potest, si autem pater conveniatur post mortem sui filii, tanquam successor, jam cessabit hæc actio, & gaudebit eâ restitutione quia filius si in vivis fuisset gavisurus esset. Restituitur & pater ex filii persona in casu *l. 4. C. de inoff. donat.*

C A P U T V.

I. Quarta Prætoris in integrum restitutionis causa est *Capitis diminutio*, definiturque quod sit *prioris status mutatio* §. 1. *J. de cap. dim. in l. 1. D. eod.* vox *prioris* omiſſa est, sed hoc parum refert. *Status* in hac definitione dicitur id quod à rerum natura, civitate, genere tribuitur, *l. 3. D. de interd. & releg. add. l. ult. D. de cap. min.* elegantissime hunc statum describit *Ter. Eun. A. 4. Sc. 7.*

Principio eam dico esse liberam, civem Atticam, meam sororem. hinc triplex capitis diminutio, maxima qua quis simul & civitatem & libertatem amittit, §. 1. *J. de cap. dim.* minor sive media cum civitas quidem amittitur, libertas vero retinetur, §. 2. *J. eod.* minima denique est cum civitas retinetur & libertas, sed status hominis commutatur, §. 3. *J. eod.* triplicem hanc capitis diminutionem *Auson. Edyll. II.* hoc versu complexus est.

Triplex libertas, capitisque minutio triplex.

Adversus maximam aut mediam capitis diminutionem passos non conceditur actionis restitutio, datur enim adversus eos, ad quos capite minorum bona pervenerunt *l. 2. pr. D. de cap. min. l. 7. §. 2. & 3. D. eod.* imo licet ad fiscum bona eorum sint devoluta, *l. II. D. de jur. fisc.* pertinet itaque Prætoris, quod sub hoc titulo est, editum ad eas capitis diminutiones quæ salvâ civitate contingunt, *l. 2. pr. D. eod.* & fiunt his qui cum sui juris fuerint cæperunt alieno juri subjecti esse, vel contra, veluti si filiusfam. à patre fuerit emancipatus *d. §. 3. J. de cap. dim.* ergo cum actio per hanc capitis diminutionem creditori adversus eam passos inanis reddita sit, si strictum jus spectetur, (siquidem is qui hanc capitis diminutionem patitur in imaginarium servilem statum deducatur,

l. 3. § 1. D. de cap. min.) æquum Prætori visum est hoc corrigere, & adversus capite minutos minutasve perinde ac si id factum non sit, judicium dare, *l. 2. § 1. D. eod.* cum sine facto & culpa creditorum hoc contigerit, si enim per eos factum sit quo debitor capite minuatur, cessat hoc edictum, uti casus est in *l. 2. § 4. D. eod.* Respicit hæc restitutio eas solum causas quæ capitis diminutionem præcesserunt, non autem ea quæ postea gesta sunt, *l. 2. § 1. & 2. D. eod.* respicit & civiles solum obligationes, non naturales (quippe quæ solo æquitatis naturalis vinculo sustinentur) *l. 8. l. 9. D. eod.* uti nec eas quæ in facto magis quam in jure consistunt, *l. 10. D. eod.* In delictis etiam hoc Edictum locum non habet, noxa enim caput sequitur, *l. 2. § 3. D. eod.* hinc servus licet manumissus ex delicto ante commissio merito convenitur, uti est in *l. 4. C. an serv. pro suo fact. post manum. ten.* Servus autem qui manumittitur non potest dici minui capite, nullum enim jus habuit, & post manumissionem demum incipit statum habere. *l. 3. § ult. inf. l. 4. D. eod.* Publica jura hac capitis diminutione non pereunt, *l. 5. § 2. l. 6. D. eod.* & *l. 7.* excepto casu legitimæ agnatorum tutelæ.

II. Judicium hoc perpetuum est, & in hæredes & hæredibus datur, *l. 2. § ult. D. h. t.* & supra modo hujus mentio injecta est.

C A P U T V I.

I. Sequitur quinta restitutionis species quæ *Majoribus conceditur data actione rescissoria*, causa autem ex qua hæc conceditur duplex est, vel specialis & nominata qualis est absentia, vel generalis & innominata quæ ex generali illa clausula quam Prætor edicto suo inseruit, datur, scil. *si qua alia mihi justa causa videbitur*. Absens pluribus modis quis dici potest, de quibus *Vid. Sfort. Odd. p. 1. q. 5. a. 6.* ad recte autem definiendam absentiam in hac restitutionis materia arbitrium judicis exigitur, qui pendet an is qui se absentem fuisse dicit ita abfuerit, ut negotiis suis superesse non potuerit, *l. 10. l. 15. § 3. l. 32. D. ex quib. caus.*

maj.

maj. &c. Dividitur absentia juxta *Oddum p. 1. q. 5. a. 7.* in ordinariam quæ ratione diversi domicilii dicitur, & extraordinariam quæ ratione discessus, & absentia accidentalis & extraordinaria à domicilio proprio; & subdividitur in necessariam & voluntariam, illa est quæ non sponte, sed ad præceptum superioris, cui parendum est; suscipitur, estque vel laudabilis quæ præmio & honore digna est; ut legatorum, militum, vel vituperabilis quæ in pœnam à delinquentibus suscipitur, vel indifferens quæ per se nec laude nec vituperio digna est, in qua tamen quis necessitate constituitur; voluntaria absentia dicitur, quæ penitus sponte, nec alicujus jussu, sed vel in proprium, vel amicorum commodum utilitatemque suscipitur, quæ itidem vel laudabilis ut in studio &c. vel vituperabilis ut in contumace, vel indifferens, ut in mercatore; De ordinaria absentia nihil dicendum nam res clara est, siquidem hi qui hoc modo absunt, potius adesse dicendi sint, cum non solum non impediuntur rerum suarum curam gerere, quin potius cum domi sint negotia sua commodius administrare possunt, *arg. l. 26. §. 7. D. ex quib. caus. maj.* Quod extraordinariam quæ necessaria simul & laudabilis est, spectat, ea justa causa est restitutionis & quidem indistinctè licet eâ absentes procuratorem nullum domi reliquerint, hinc ergo restituuntur milites eorumque duces, dum in procinctu, acie, hybernis, castris sunt, *l. ult. C. de restit. mil. &c. l. 45. D. ex quib. caus. maj.* exceptio tamen est in *l. 34. D. eod.* nec interest sive in patria, sive extrapatriam communi bono militiam gerant; *l. 7. l. 35. §. 4. & arg. d. l. 45. D. ex quib. caus. maj.* ut & militum hæredes, *l. 1. C. de restit. mil. & arg. l. 35. §. 6. D. eod.* modo non veniant contra factum defuncti, *l. 7. C. de restit. milit.* eorum uxores *tot. tit. C. de uxor. milit.* ii qui mittuntur ut milites ducerent vel reducerent, &c. *l. 35. pr. D. eod.* militum medici, *l. 33. §. ult. D. eod. Vid. & l. 35. §. 5. D. eod.* de famulis militum *Vid. Odd. p. 1. q. 6. a. 9.* Militibus in eo etiam similes sunt ii qui Reip. causa absunt, quales sunt pro Proconsul, Legatus, Procurator Principis, Præfectus Ægypti, *l. 32. l. 35. §. 1. 2. & 3. D. eod.* modo sine dolo malo absint, uti id volunt

verba edicti Prætorii, qui dolus colligitur si cum revertendum ipsis est non revertantur, &c. l. 4. & 5. l. 37. D. eod. abesse tamen Reip. causa intelliguntur sine dolo malo simulac ab urbe profecti sint licet nondum provinciam attigerint, & ii qui eâ excesserunt, donec in urbem revertantur, & ad revertendum talia illis tempora computabuntur, quæ lex revertentibus præstitit, Vid. l. 32. pr. l. 35. §. 7. 8. 9. l. 38. §. 1. D. eod. Si quis sæpius Reip. causa absuit, quid statuendum sit patet ex l. 28. §. 3. D. eod. Qui Reip. causa absuit is etiam adversus eum qui pariter Reip. causa absuit restituetur si de aliquo damno juste queritur uti est. in l. ult. D. eod. Ii qui pro civitate legationis aut alio quopiam ob quod abesse coguntur, munere funguntur, potius sub generali edicti clausulâ contineri videntur, quamvis iis æque ac cæteris qui Reip. Romanæ causa absunt, succurratur l. 26. §. ult. D. eod. l. 1. C. ex quib. caus. maj. rest. Justa quoque causa restitutionis est si quis absit ex causâ extraordinariâ indifferenti, in quâ quis (ut supra dictum) necessitate constituitur, quales sunt ii qui à latronibus capti sunt, aut alias in vinculis injuste detinentur, de quibus Vid. l. 2. C. ex quib. caus. maj. l. 1. §. 1. l. 10. l. 11. l. 9. l. 14. l. 15. D. l. ult. C. eod. l. 2. §. 1. l. 3. D. eod. & quæ sunt plura talia loca. Vid. omnino Odd. p. 1. q. 7. ab a. 1. ad a. 14. In eadem causa sunt hi qui absunt ex voluntaria causa & laudabili, quales studiosi studiorum gratia l. 28. D. eod. junct. l. 14. C. de adv. divers. judicior. idque propter publicam utilitatem quæ hic potissimum versatur, Vid. omnino Odd. p. 1. q. 7. a. 14. Idem de mercatoribus dicendum arg. l. 5. §. 3. D. de jure immun. nec immeritò quippe qui Reip. sint utilissimi, nec ulla sit regio ita fertilis, omnibusque abundans, quæ non & aliarum regionum mercibus indigeat unde Virgil. lib. 2. Georg.

Nec vero terra ferre omnes omnia possunt;

& paulo post:

Sola India nigrum.

Fert ebum, solis est ibærea virga Sabæis.

Consul. Odd. p. 1. q. 7. a. 16. De vituperabili necessariâ & voluntariâ absentia non est quod quidpiam dicamus, cum certissimum sit

fit neminem ex ea causa restitui, quin potius insuper puniri. *arg. l. 2. §. 8. Vers. quid enim si quis D. si quis caut. in judic. sist. caus. &c. Vid. Colleg. Argentor. ad tit. D. ex quib. caus. maj. n. 13.* Hæc ita si absens contra præsentem restitui desideret, si vero præsens contra absentem hoc Prætoris imploret officium, sine distinctione ex quacumque causâ, sive justâ, sive injusta absit, præsentem subvenit, *l. 1. pr. l. 21. pr. & §. 1. l. 22. pr. & §. 1. l. 23. per tot. l. 24. 25. 26. pr. & §. 1. 2. & 3. D. eod. Add. Colleg. Argentor. ad tit. Dig. ex quib. caus. maj. n. 16. 18. &c. ad n. 22.* Jure novo ex Justiniani constitutione plenissimum jus suum præsens contra absentem conservat, si adito præside, vel libello ei porrecto querimoniam suam ei detulerit, de qua re *Vid. l. 2. C. de ann. excepr. &c.*

II. Omnibus his qui ex necessaria & laudabili vel indifferenti causa absunt succurritur ope in integrum restitutionis, licet nullum Procuratorem domi reliquerint, *l. 6. §. ult. D. ex quib. caus. maj. l. 26. §. 1. D. eod. Odd. p. 1. q. 30. a. 4.* idem de voluntaria laudabili dicendum, nam ea sine inspecto Reip. utilis est, & eatenus quasi necessaria. *Odd. loc. dict. a. 3.* & sic etiam teneo uno in casu de indifferenti voluntariâ, ob eandem rationem, exemplum est in mercaturâ, ubi prærogativa publicæ utilitatis adest; alias omnino tenetur absens ex hac causa procuratorem domi relinquere, quem si non reliquerit non restituitur. *Odd. dict. loc.* Quod si domi relictus sit procurator ex ejus gestione læsi absentes non sunt restituendi, cum ordinariam mandati actionem habeant *l. 39. D. eod.* nisi procurator non sit solvendo, aut culpa careat, & de eo casu intelligenda verba *l. 26. §. ult. D. eod. sive habuit procuratorem: Vid. Clar. Voet. Comp. suo ad tit. D. ex quib. caus. maj.* Plura qui scire desiderat consulat omnino, *Odd. p. 1. q. 29. & 30. per. tot.*

III. Est & altera justæ absentix causa quæ oritur ex persona Magistratus, si vel sui copiam non fecit, jus non dixit, vel longo nimis tempore distulit quo factum est ut actio eximeretur, de quo Magistratu loquitur edictum in *l. 1. §. 3. D. eod. Add. l. 26. §. 4.* nisi tamen causa cognita denegaverit actionem tum enim

enim cessat restitutio, *d. l. 26. §. 4.* & potius appellandum est, Confer *Odd. p. 1. q. 13. prioribus art. 6.* Quod attinet impedimentum advocati, procuratoris, &c. de eo *Vid. Odd. p. 1. dict. q. 13. a. 8. & 9.* hoc obiter.

IV. Explicitâ causâ speciali ex qua juxta hoc Edictum majoribus 25. annis conceditur restitutio, æquum est ut & de generali clausula breviter videamus, est hæc utilissime edicto inserta, cum plurimi aliquando eveniant casus qui non sigillatim enumerari possunt, ex quibus tamen auxilium restitutionis indulgendum est, *Vid. l. 26. §. 9. D. ex quib. caus. maj. l. 17. §. 1. D. eod.* modo id per leges, plebiscita, SCta, edicta, decreta Principum licebit, hoc est si iis non sit expresse prohibitum, *l. 1. §. 4. D. eod.* restituitur ex hac quilibet, qui propter impedimentum necessarium rerum suarum curam gerere non potuit, & propter hoc læsus est *l. 16. D. eod.* oriuntur autem hæc impedimenta vel à personâ ipsius læsi, vel à personâ adversarii, vel à personâ judicis, vel à personâ alicujus tertii, aut à casu fortuito juxta *Odd. p. 1. à q. 8. ad q. 15.* non tamen ex hac clausula conceditur restitutio contra longam vel longissimam præscriptionem, ob pristini domini ignorantiam, prohibente id *l. ult. in fin. C. de long. temp. præscr. arg. l. 4. C. de præscr. 30. vel 40. ann. Vid. Bachov. ad Tremil. V. 1. D. 11. Th. pen. L. A. Zoef. in Comment. suo ad tit. D. ex quib. caus. maj. n. 6. &c. Perez. Praelect. in l. 2. C. tit. 34. n. 13.*

V. Restat nunc ut actionem ipsam quæ ex causis jam enumeratis conceditur describamus, est hæc prætorica, rescissoria, in rem, arbitraria, competens ei cujus res vere usucapta est, & ejus hæredi, (nihil autem interest utrum à præsentem cum ipse dominus iusta de causa absens esset, an vero ab absente quacumque de causa cum dominus ipse præsens esset) adversus usucipientem ejusque hæredem, ad id ut rescissa usucapione res usucapta restituatur cum omni suâ causâ *Vid. §. 5. 7. de act. l. 30. l. 26. §. 8. l. 28. §. ult. l. 29. D. ex quib. caus. maj.* Competit hæc actio olim intra annum utilem, *l. 35. D. de Obl. & Act.* pro quo jure novo substitutum est quadriennium continuum, per *l. ult. C. de temp. in int. restit. &*
supra

supra jam monitum. Si læsio sine usucapione sit facta, jusagen-
di aut aliud quid simile extinctum absenti reviviscit. *l. 17. D. ex
quib. caus. maj. Vid. Clar. Voet. Compend. suo ad d. tit. D. ex quib.
caus. maj.*

C A P U T V I I.

I. **S**exta restitutionis species est quæ datur ob *Alienationem ju-
dicii mutandi causâ factam*, hac enim eis subvenitur qui
dolo malo adversarii hoc pacto in molestias & litium detrimenta
incidere; Dicitur is *judicii mutandi causâ alienare* qui dolo malo
rem, quam judicio timet vindicandam, alienat, (vocabulo hoc
paulo latius accepto ita ut talis actus per quem dominium eva-
nescit, licet id ad alterum non transeat, sub eo contineatur,
exempla nobis suppeditantur in *l. 3. §. 1. D. de alien. jud. mut. &c.
l. ult. D. de litig.*) & per gravioris adversarii substitutionem judi-
cium mutat, alterique conditionem duriores facit, fit autem
durior conditio juxta *Han. in not. ad Wesemb. ad tit. D. de alien.
jud. mut. &c. n. 2.* fere tripliciter qualitate personæ adversarii, de
qua *Vid. l. 1. §. 1. l. 2. l. 3. pr. add. l. pen. D. eod.* mutatâ qualitate
actionis, *l. 3. §. 1. D. eod.* & mutato negotii statu *l. 3. §. 4. D.
eod.*

II. Ut autem quis recte possit dici *judicii mutandi causâ alie-
nationem fecisse* varia requiruntur, ut fiat alienatio rei quam ju-
dicio vindicandam quis timet, ut statim dictum; ut ea fiat inter
vivos non ultimâ voluntate, *l. 8. §. 3. D. eod.* siquidem ab ea
omnis dolus abesse præsumitur, quo autem titulo, lucrativo an
oneroso nihil refert, *l. pen. D. eod.* judicii mutandi causâ uti hoc
ex *rubr. tit. D. & C.* manifestum est, *add. l. 4. §. 1. D. eod.* &
quidem futuri non præsentis, *Auth. litigiosa l. 2. & l. ult. C.
de litigios.* fraudulenter dolo malo *l. 1. D. eod.* hinc non tenebi-
tur is qui rem alienat ne propter eam sæpius litigaret, hæc enim
verecunda cogitatio ejus non est vituperanda, uti est in *l. 4. §. 1.
in med. D. eod.* similis casus est in *d. l. 4. §. 3.* nec etiam is qui do-
lo malo desit possidere, nec tamen judicii mutandi causâ id fe-

cit, & vice versa. *Vid. d. l. 4. §. 1. pr. D. eod.* nec etiam is qui bona fide redhibet rem emptam venditori, vel solvit *l. 8. §. 5. add. §. 4. l. 9. l. 10. D. eod.* Debet & adversarii interesse, *l. 4. §. 5. D. eod.* quid enim si res non fuerit petitoris, aut ea sine culpa alienantis perierit? *d. l. 4. §. 5.* quid si alienans paratus sit utile iudicium pati, perinde ac si possideret? *l. 3. §. ult.* quid denique si actor convento possessore rem ipsam aut ejus æstimationem nactus sit? *l. un. C. de alien. jud. mut. caus. fact. junct. l. 95. §. 9. D. de solut.* non tamen vice versa, siquidem possessori nullo modo profit id quod præstitit alienans, cum nihilominus rei vindicatione is conveniri possit, dictante id *d. l. 95. §. 9. in f. D. de solut.*

III. Concurrentibus itaque his requisitis datur actio in factum rei persecutoria arbitraria *l. 8. pr. D. de alien. jud. mut.* ex delicto, læso ejusque hæredi, *l. 4. §. ult. l. 5. 6. & 7. D. de alien. jud. mut. caus. fact.* olim intra annum, jure novo intra quadriennium continuum *l. ult. C. de temp. in int. rest. Vid. que sup.;* ad id quod interest, *l. 1. D. de alien. jud. & c. l. 7. §. 4. l. 4. §. 5. eod.* contra fraudulentum alienatorem, non contra hæredem *dict. l. 4. §. ult. D. eod.* nec refert utrum res jam usucapta sit ab eo cui alienata est nec ne, *dict. l. 4.* Utilis actio competit contra pupilum vel adolescentem si tutor vel curator alienationem fecerit *l. 10. §. 1. D. eod.* Datur quoque rei vindicatio contra novum possessorem ex *l. un. C. de alien. jud. mut. caus. fact.*

IV. Hæc actio an interdum in judiciis personalibus etiam locum habeat, valde est controversum; quod ad me, ego nihil definitio, *Vid. Zoef. & Perez. ad tit. D. & C. de alien. jud. mut. caus. fact. n. ult. & Han. ad Wesemb. dict. tit. Dig. in fine.*

C A P U T VIII.

I. **A**gmen earum, quas sub finem Capituli primi enumeravi; specierum ex quibus in integrum restitutio datur, claudit *fustus error*, de quo est edictum Prætoris in *l. 1. §. 6. D. quod fals. int. aut. gest. esse dic.*, & exempla subjuncta habemus in *ll. seqq.*

seqq. ejusdem tituli. Sfort. Oddus locis supra §. quarto Cap. sexti paulo post medium allegatis, hanc, inter eas, quæ ex clausula generali l. 1. §. ult. D. ex quib. caus. maj. conceduntur, restitutionum species, enumerat, qui consulendus. Hæc sufficiant.

A D J E C T A.

I.

Fidejussor in majorem summam acceptus quam debet reus principalis tenetur in concurrentem.

II.

Filiusfamilias de pleno adventitio peculio non potest facere testamentum.

III.

Inter legatarios verbis tantum conjunctos jus accrescendi locum habere negamus.

IN A U G U R A L I S

...
...
...
...
...
...

A D J E C T A

I.

...
...
...

II.

...
...

III.

...
...

